

Pratarmė

Netyrinėtas objektas, šviežia tema, naujas rakursas, nenuvalkiota metodologinė prieiga – tokiais atrankos principais kaskart stengiamės formuoti žurnalo straipsnių bloką. Drauge įvairiomis atšakomis plėtojamos temos, užsimezgušios ankstesniuose *Colloquia* numeriuose, ypač sovietmečio kūriniių ir reiškinių permąstymas. Tam šįkart skirti net keturi straipsniai iš septynių. Žiedinės kompozijos būdu juos apskliaudžia šimtmečio figūros – nuo XX a. pradžios klasiko Vaižganto iki XXI a. pradžios klasiko Sigito Parulskio. Jauna mokslininkė Aistė Kučinskienė naujoviškai aptaria Vaižganto kaip rašytojo ir kaip žmogaus legendos formavimosi būdus, motyvuoja didžiulę jo įtaką gyvenamojo meto literatūros laukui. Dauguma jaunų tyrėjų dabar prioritetą teikia kontekstiniams literatūros tyrimo metodams, o Virginija Cibarauskė geba susieti sociokultūrinės prieigas ir detalią poetinę analizę. Remdamasi Jurijaus Lotmano kultūros semiotika ir intertekstualumo teorijos siūlomomis galimybėmis, ji detalai išnarsto Sigito Parulskio eilėraščių „Oda kailidirbiui“ ir Parulskio poetinės tapatybės modelį konstruoja iš skirtingų formantų dermės: kultūros atminties, paties poeto savivokos, eilėraščio architektonikos.

Sovietmečio tyrimai neatsiejami nuo ideologinio konteksto, todėl istoriko Aurimo Švedo straipsnis „Justino Marcinkevičiaus drama *Mindaugas* sovietinės ideologijos, istorijos politikos ir istoriografinių konjunktūrų lauke“ ypač vertingas savo tvirtu faktografiniu gruntu. Straipsnyje konkrečiai įvardijama, kokie buvo istorinės temos vaizdavimo literatūroje limitai sovietmečiu. Naujų spalvų įgyja kultinės dramos *Mindaugas* interpretacija, o istoriografinė straipsnio dalis ir ateityje bus naudinga visiems, kas susidurs su anuomet parašytų istorinės tematikos kūrinių peržvalgomis. Švedo tyrimą papildė Elenos Baliutytės parengtas įdomus dokumentas – rubrikoje „Publikacijos“ skelbiamas poeto, Lenino premijos laureato Eduardo Mieželaičio užrašų knygelėje esantis konspektas, šiuo metu saugomas Lietuvos literatūros ir meno archyve. Užrašų knygelėje Miežėlaitis užfiksavo garsiuosiuose Nikitos Chruščiovo ir kitų Komunistų partijos vadovų susitikimuose su kūrybinės inteligentijos ir meno atstovais Kremliaus suvažiavimų rūmuose pasakytas kalbas, pasisakymus, replikas. Šie 1962 m. gruodžio 17 d. ir 1963 m. kovo 7–8 d. partinės vadovybės išpuoliai prieš

menininkus įėjo į istoriją kaip brutalėjančio režimo apraiškos, žyminčios sovietinio „atlydžio“ pabaigą.

Rimantas Kmita straipsnyje „Pyktis kaip kultūrinė kategorija: ką duotų sengraikiai Sigito Gedos kūrybos interpretacijai“, remdamasis vokiška Peterio Sloterdijko studija, pasiūlo originalią kultūrinę ir psichosocialinę perspektyvą netikėtu kampu pažvelgti į lietuvių poeto kūrybą ir laikyseną. Suvoktas kaip archajinė kuriančioji jėga, pyktis inovatyviai motyvuoja ypatingą Gedos kūrybos ir asmens vitališkumą, produktyvų lietuvių poetinės tradicijos laužymą. Priešingai aktualizuotam Gedos fenomenui (šįmet poetas būtų šventęs savo 70-metį ir nuolat yra kritikų akiratyje), sovietmečiu žinomas poetas Juozas Macevičius dabar visiškai užmirštas. Tokį „ištrynimo“ atvejį analizuoja Donata Mitaitė, kurdama socializmo idealams atsidavusio poeto portretą empiriškai turtingame straipsnyje „Juozas Macevičius: ištikimybė savajai kartai ir sau“. Sovietmečio tyrimų arealą praplečia tarpdalykinių aspiracijų straipsnis „Dailininkų poezija XX a. 7–8 dešimtmečiais: iš Antano Martinaičio archyvo“, kuriame Gintarė Bernotienė žvalgo žinomo lietuvių tapytojo archyvą – rankraščiais likusius eilėraščius, epistoliariką, kalambūrus. Pristatydama ir kitus tuomet pripažinimo sulaukusius dailininkus-poetus, autorė Martinaičio poeziją jų kontekste parodo kaip stipriai besiremiančią misterišku gamtos išgyvenimu, adoruojančią tradicinę liaudies kultūrą, originalią mažose formose (ketureiliuose).

Rubriką baigia psichoanalitinis Neringos Mikalauskienės straipsnis „Dalia Staponkutė: kalba kaip subjekto tėvynė“, skirtas naujausiam literatūros etapui – šiuolaikinei lietuvių esė. Ryškindama Jacques'o Lacano pamatines tezes apie sąmonės struktūros ir kalbos struktūros tapatumą, mokslininkė aptaria refleksyvos eseistės Staponkutės, ilgai gyvenusios Kipre, kūrybą, gerai identifikuoja jos eseistikos probleminį branduolį – kalbos refleksiją, motinystės ir kalbos ryšio apmąstymus.

Turiningame Algio Kalėdos ir žymaus polonisto, Lietuvos literatūros tyrinėtojo profesoriaus Tadeuszo Bujnickio pokalbyje svarstomos literatūros ir istorijos sampynos, gvildenamos lietuvių-lenkų kultūrinių saitų problemos, atlikti ir dar laukiantys abipusiai komparatyviniai tyrimai.

Colloquia Nr. 30 recenzijų skiltis kuria brandžiai disciplinos plėtotei būtina kritiško refleksyvumo erdvę. Šį kartą vertinamos penkios lietuvių kultūrai svarbios knygos. Marijaus Šidlausko recenzija inovatyviai Brigitos Speičytės monografijai apie tautos poetą Maironį pasižymi gyvastingumu ir sveikai

kritišku azartu – recenzentas apriboja puikios knygos „gyrių“ ir susitelkia ties polemniais veikalo momentais. Kodėl Nijolės Kašelionienės monografijoje apie Lietuvos ir lietuvių įvaizdį prancūzų literatūroje lietuvis vadinamas barbaru? Atsakymo pagrindimas – Genovaitės Dručkutės atidaus skaitymo recenzijoje. Kaip itin reikšmingą XX a. kultūros tekstą Eugenijus Žmuida interpretuoja intelektualinę prof. Vandos Zaborskaitės autobiografiją. Literatūrologas Jonas Šlekys nuodugniai faktografuotame tyrime apie poaušrio epochos marginalų rašytoją, bet žymų visuomenės ir kultūros veikėją Joną Žilių, recenzentės Ilonos Čiužauskaitės nuomone, demonstruoja pavydėtiną archyvaro kantrybę ir rimtas istoriko kompetencijas (Žilius kurį laiką buvo Klaipėdos gubernatoriumi, o jo „integracinis vaidmuo Jungtinėse Amerikos Valstijose prilygo Jono Basanavičiaus darbui Lietuvoje“). Ši numerį užbaigia kūrybinga Giedrės Kazlauskaitės recenzija originalaus žanro prof. Viktorijos Daujotytės knygai *Laisvojo mąstymo properšos*, kurią jos autorė įvardija kaip punktyrišką, fragmentišką, rizikingą, reziemuodama: „Humanistikoje mintis laisvai pereina į metaforą.“

JŪRATĖ SPRINDYTĖ